

EDMUND JUŚKO

DZIAŁALNOŚĆ WŁADZ SZKOLNYCH
ORAZ KIEROWNIKÓW SZKÓŁ
W POWIECIE TARNOWSKIM
W ZAKRESIE SZKOLNICTWA Powszechnego
W LATACH 1918-1939

Działalność inspektorów szkolnych w powiecie w okresie dwudziestolecia międzywojennego oceniana była przez nauczycieli na ogół pozytywnie, podobnie jak praca kadry kierowniczej, w większości szkół powiatu wykazującej się zdolnościami organizacyjnymi, dużą wiedzą metodyczną i merytoryczną, a także znajomością obowiązujących przepisów prawnych oraz taktem pedagogicznym.

W początkowym okresie niepodległości szkolnictwo powszechne na terenach byłej Galicji, w tym także powiatu tarnowskiego, opierało swoją działalność na stanie prawnym i organizacyjnym ukształtowanym w okresie zaboru austriackiego. Do momentu utworzenia Ministerstwa WRiOP, władzę zwierzchnią nad szkolnictwem powszechnym sprawowała Rada Szkolna Krajowa i powołana 31 października 1918 r. w Krakowie Polska Komisja Likwidacyjna-Wydział Oświaty. Po zorganizowaniu w listopadzie 1918 r. Ministerstwa WRiOP zarówno Rada Szkolna Krajowa, jak i Polska Komisja Likwidacyjna uznały zwierzchność nowych władz oświatowych, a delegat ministerstwa Fryderyk Zoll stanął na czele Rady jako jej wiceprezydent. 7 listopada 1918 r. Polska Komisja Likwidacyjna w rozporządzeniu przejściowym utrzymała obowiązujące na terenie Galicji przepisy austriackie. Na swoich stanowiskach pozostali dotychczasowi kierownicy szkół, pracownicy administracji szkolnej oraz nauczyciele, którzy zostali tylko zobowiązani do złożenia nowej przysięgi służbowej¹.

Dr EDMUND JUŚKO – Starostwo Powiatowe w Tarnowie; adres do korespondencji: ul. Nałkowskiej 4, 33-100 Tarnów.

¹ Dz. Rozp. PKL, 1918, nr 1, poz. 7.

Najważniejszym zadaniem delegata Ministerstwa WRiOP było scalenie szkolnictwa galicyjskiego z resztą kraju. Tempo procesu integracyjnego było bowiem bardzo wolne, gdyż Rada Szkolna Krajowa oraz administracja szkolna w powiatach kierowana przez ludzi lojalnych wobec dynastii zaborczej nie podejmowała działań mających na celu unarodowienie szkolnictwa galicyjskiego.

Działania RSK zostały ostro skrytykowane przez Ministerstwo WRiOP, które wyznaczyło na teren Galicji nowego delegata Stanisława Sobińskiego. 16 września 1919 r. dokonał on wielu zmian w Radzie Szkolnej Krajowej, które przyczyniły się do przyjęcia przez nią dekretu z 7 lutego 1919 r. o obowiązku szkolnym, wprowadzenia nowych planów i programów nauczania oraz kwestii organizacyjnych.

Na mocy rozporządzenia Ministra WRiOP z 8 sierpnia 1921 r. kraj został podzielony na okręgi szkolne². Na terenie Galicji utworzony został lwowski okręg szkolny, w skład którego weszło województwo krakowskie. Likwidacji uległa też Rada Szkolna Krajowa, a istniejące rady szkolne okręgowe otrzymały nazwę Rad Szkolnych Powiatowych, względnie Miejskich – w Krakowie i Lwowie. Delegat Ministerstwa WRiOP Stanisław Sobiński został kuratorem Okręgu Szkolnego we Lwowie.

W skład Rady Szkolnej Powiatowej wchodził:

- inspektor szkolny jako jej przewodniczący
- przedstawiciele duchowieństwa
- czterej reprezentanci nauczycieli
- starosta powiatu
- trzej delegaci rady powiatowej
- trzej przedstawiciele mieszkańców powiatu
- lekarz powiatowy

Rada Szkolna Powiatowa jako władza administracyjna pierwszej instancji miała szeroki zakres kompetencji. Sprawowała nadzór pedagogiczny nad szkołami powszechnymi i zarządzała funduszami szkolnymi. W granicach powiatu mogła mianować, przenosić nauczycieli tymczasowych i stałych, udzielać urlopów, otwierać nowe szkoły i likwidować istniejące. Przy poszczególnych obwodach powstały Rady Szkolne Miejskowe. W ich skład wchodził przedstawiciele gminy, reprezentanci mieszkańców i kierownik szkoły. Zadaniem Rad Miejskowych było zarządzanie majątkiem szkolnym, dbanie o budynek

² Dz. U.RP, 1921, nr 16, poz. 97.

szkolny, dostarczanie opału, zaopatrzenie nauczycieli w opał i mieszkania, interesowanie się zachowaniem uczniów poza szkołą.

18 września 1921 r. Minister WRiOP wydzielił z Okręgu Szkolnego Lwowskiego terytorium województwa krakowskiego i utworzył z niego Okręg Szkolny Krakowski. 1 stycznia 1922 r. zaczęło funkcjonować powstałe 14 października 1921 r. Kuratorium Krakowskie.

Ustawa z dnia 4 czerwca 1921 r. o tymczasowym ustroju władz szkolnych powołała do życia opieki szkolne i dozory szkolne. Opieki działające przy szkołach miały za zadanie dbać o rozwój szkoły, sprawować nadzór nad jej majątkiem i funduszami oraz czuwać nad realizacją obowiązku szkolnego. Zadaniem dozorów działających w gminach było zakładanie lub likwidowanie szkół, przestrzeganie przepisów o obowiązku szkolnym i czuwanie nad wykonywaniem budżetu.

Rada Szkolna Powiatowa w Tarnowie rozpoczęła swoją działalność 1 lipca 1921 r. Kolejnymi jej przewodniczącymi byli inspektorzy szkolni: Jan Szumski, Jan Lubowiecki, Leon Grabowiecki, Stefan Mucha, Franciszek Tomaszewicz³. Obowiązki podinspektorów pełnili: Leon Steranka i Henryk Zahaczewski.

Inspektorzy szkolni stanowili w obwodzie szkolnym władzę pierwszej instancji. Do ich obowiązków należało kierownicze nadzorowanie szkolnictwem powszechnym i administrowanie nim poprzez układanie sieci szkolnej, czuwanie nad wykonywaniem obowiązku szkolnego, powoływanie nauczycieli tymczasowych. Odpowiadali oni nie tylko za stan nauczania, ale także za poziom wychowania. Sprawowali również nadzór nad szkołami powszechnymi prywatnymi.

W roku szkolnym 1926-1927 w skład Rady Szkolnej powiatu tarnowskiego wchodził⁴:

- inspektor szkolny Leon Grabowiecki, przewodniczący
- dyrektor Seminarium Nauczycielskiego Męskiego Józef Prokop, zastępca przewodniczącego
- poseł Wincenty Witos, członek
- poseł dr Antoni Matakiewicz
- starosta powiatu dr Czesław Żółkiewicz
- ksiądz Kasper Mazur

³ Z. R u t a, *Szkolnictwo powszechne i średnie*, w: *Dzieje miasta i regionu*, t. II, red. F. Kiryk, Z. Ruta, Tarnów 1983, s. 549-550.

⁴ „Informator Tarnowski” 1926-1927, s. 61.

- dyrektor III gimnazjum Bronisław Szuba
- dr Edward Szalit
- Władysław Przybyłkiewicz
- profesor Rudolf Szantroch
- Jan Figiel
- Walenty Pogoda
- Filip Włodek
- Józef Słowik
- dr Maciej Wręda
- Adam Wiśniewski

W ramach sprawowanego nadzoru inspektorzy przeprowadzali w szkołach wiele wizytacji, podczas których kontrolowali i omawiali różnorodne kwestie związane z działalnością dydaktyczną i wychowawczą szkół. Celem wizytacji było zbadanie poziomu pracy i funkcjonowania zarówno szkół powszechnych publicznych, jak i prywatnych.

W trakcie wizytacji inspektorzy mieli obowiązek zwracać uwagę na: spełnianie przez szkołę jej zadań statutowych, właściwą realizację programów nauczania i wychowania oraz przestrzeganie obowiązujących przepisów prawnych.

Tab. 1. Wizytacje – pobyty inspektorów w szkole powszechnej w Tuchowie⁵

Lp.	Data pobytu	Inspektor	Tematyka pobytu
1.	4 I 1918 r.	Jan Szumski	Organizacja pracy szkoły
2.	10 IX 1918 r.	Jan Szumski	Jak wyżej
3.	21 IX 1920 r.	Jan Szumski	Omówienie hospitacji
4.	28 I 1921 r.	Jan Szumski	Jak wyżej
5.	2 IX 1921 r.	Jan Lubowiecki	Sprawy wychowawcze
6.	11 V 1922 r.	Jan Lubowiecki	Omówienie wizytacji
7.	6 IX 1923 r.	Jan Lubowiecki	Sprawy wychowawcze
8.	19 II 1924 r.	Jan Lubowiecki	Omówienie lekcji pokazowych
9.	26 III 1924 r.	Jan Lubowiecki	Omówienie wizytacji

⁵ Księga protokołów z konferencji grona nauczycielskiego w Tuchowie (od 5 VII 1915 r. do 23 X 1924 r.), b. s.; Księga protokołów rady pedagogicznej szkoły powszechnej 7 kl. w Tuchowie (od 4 XI 1924 r. do 13 XI 1950 r.), b. s.

10.	16 II 1928 r.	Leon Grabowiecki	Jak wyżej
11.	27 V 1930 r.	Stefan Mucha	Sprawy wychowawcze
12.	22 XI 1931 r.	Stefan Mucha	Omówienie hospicacji
13.	7 VI 1934 r.	Henryk Zahaczewski	Metody uczenia
14.	23 X 1935 r.	Henryk Zahaczewski	Wizytacja szkoły
15.	12 III 1938 r.	Leon Steranka	Udział w konferencji rad

W szkole powszechnej w Tuchowie inspektorzy szkolni przebywali dość często. Omawiali przede wszystkim problemy związane działalnością dydaktyczno-wychowawczą placówki.

Wizytacje prowadzone były według planu, który powinien być tak ułożony, żeby wszystkie szkoły były możliwie jak najczęściej wizytowane. Każda szkoła winna być raz w roku wizytowana, lub przynajmniej raz w ciągu kolejnych dwóch lat szkolnych. Szkoły, które wymagały szczególnej pomocy, mogły być wizytowane częściej.

Oprócz spraw związanych z dydaktyką i wychowaniem, przedmiotem uwagi inspektorów były również problemy dotyczące organizacji pracy, ładu i porządku, dokumentacji szkolnej, frekwencji uczniów. Były to kwestie, które inspektorzy oceniali podczas innych, niż wizytacje, pobytów w szkołach. W celu zbadania określonego problemu, np.: frekwencji w szkole, inspektorzy dokonywali tzw. inspekcji.

W szkole w Zalasowej wizytacje odbyły się w roku 1931 i 1932. Przeprowadził je inspektor Stefan Mucha. 8 stycznia 1931 r. odbył się w szkole egzamin kwalifikacyjny nauczycielki Celestyny Furtek. W pracach komisji egzaminacyjnej, która przyjechała z Tarnowa, uczestniczył inspektor szkolny Leon Steranka. 10 lipca 1937 r. w miejsce 4 kl. publicznej szkoły powszechnej utworzona została w Zalasowej szkoła powszechna III stopnia (od 15 listopada 1937 r.) Orzeczenie organizacyjne wydał inspektor Henryk Zahaczewski⁶.

⁶ Kronika szkoły publicznej powszechnej w Zalasowej, b. s.

Tab. 2. Wizytacje – pobyty inspektorów w szkole w Piotrkowicach⁷

Lp.	Data pobytu	Inspektor	Tematyka pobytu	Uwagi-zalecenia
1.	11 X 1919 r.	Jan Szumski	Wizytacja szkoły	Zły stan budynku. Niska frekwencja uczniów. Zajęcia lekcyjne: historia (pytania zbyt szczegółowe), rachunki (słabe pojęcie o miarach). Nauczyciele lekceważą śpiew i gimnastykę.
2.	12 II 1924 r.	Jan Szumski	Pobyt powizytacyjny	Zwrócić uwagę na karność uczniów, lepiej rozplanować ustawienie sprzętu. Ćwiczyć kaligrafię i rachunki.
3.	23 IV 1925 r.	Jan Szumski	Organizacja pracy	–
4.	23 V 1931 r.	Leon Steranka*		–
5.	28 XI 1932 r.	Stefan Mucha	Dokumentacja szkolna – sprawy wychowawcze	Brak porządku w szkole. Dokumentacja nieuzupełniana. Brak oceny wychowania państwowego.
6.	21 I 1934 r.	Leon Steranka*		–

* brak tematyki pobytu

Tab. 3. Wizytacje – pobyty inspektorów w szkole w Szywałdzie⁸

Lp.	Data pobytu	Inspektor	Tematyka pobytu
1.	20 X 1926 r.	Leon Grabowiecki	Wizytacja szkoły
2.	15 V 1928 r.	Leon Grabowiecki	Jak wyżej
3.	15 X 1930 r.	Stefan Mucha	Jak wyżej
4.	24 IX 1937 r.	Franciszek Tomaszewicz	Jak wyżej
5.	20 VI 1938 r.	Leon Steranka	Jak wyżej

⁷ Księga protokołów z posiedzeń rady pedagogicznej szkoły powszechnej w Piotrkowicach (od 7 IX 1910 r. do 20 VIII 1934 r.), b. s.

⁸ Kronika szkolna – szkoła podstawowa w Szywałdzie od 1914 do 1987 r., b. s.

Tab. 4. Wizytacje – pobyty inspektorów w szkole w Brzozowej⁹

Lp.	Data pobytu	Inspektor	Tematyka pobytu
1.	8 IV 1918 r.	Jan Szumski	Wizytacja szkoły
2.	4 VI 1919 r.	Jan Szumski	Jak wyżej
3.	23 VI 1921 r.	Jan Szumski	Jak wyżej
4.	20 V 1924 r.	Jan Lubowiecki	Jak wyżej
5.	20 VI 1924 r.	Jan Lubowiecki	Spotkanie powizytacyjne
6.	11 V 1925 r.	Leon Grabowiecki	Wizytacja szkoły
7.	27 IV 1928 r.	Leon Grabowiecki	Wizytacja szkoły
8.	19 V 1928 r.	Leon Grabowiecki	Spotkanie powizytacyjne

Szkołę w Golance w latach 1921-1926 wizytowali inspektorzy szkolni: Jan Lubowiecki i Leon Grabowiecki, w roku szkolnym 1932-1933 – inspektor Stefan Mucha, w latach 1934-1935 – Leon Steranka, a w 1936-1937 – Franciszek Tomaszewicz¹⁰.

W niektórych szkołach inspektorzy przebywali rzadziej, np.: szkołę w Lichwinie od roku 1934 do 1939 wizytował tylko raz inspektor Leon Steranka, wyrażając swoje zadowolenie z jej pracy¹¹. Być może dobra praca szkoły była przyczyną rzadszych pobytów inspektorów.

Szkoła w Siedliskach w latach dwudziestych była trzykrotnie wizytowana: w roku 1920 – inspektor Jan Szumski, 1923 – Jan Lubowiecki, 1929 – Leon Grabowiecki. Oprócz wizytacji często miały miejsce inne pobyty inspektorów, które dotyczyły np.: w 1921 r. hospitacji zajęć (Jan Szumski), 1922 r. – analizy wyników nauczania (Jan Szumski – podczas hospitacji zajęć inspektor stwierdził, iż... „nauczycielce nie wolno się denerwować...”), 1924 r. hospitacji zajęć (Jan Lubowiecki)¹².

W szkole w Jodłowie Tuchowskiej w dniu 11 grudnia 1929 r. hospitował zajęcia inspektor Leon Steranka. 18 czerwca 1930 r. oceniał poziom prowadzonych lekcji inspektor Stefan Mucha. Na posiedzeniu rady pedagogicznej

⁹ Kronika szkolna 7 kl. publiczna szkoła w Brzozowej, b.s.

¹⁰ Szkoła powszechna w Golance – książka protokołów rady pedagogicznej, b. s.

¹¹ Kronika szkoły w Lichwinie (od 1915 do 27 października 1947 r.).

¹² Księga protokołów z posiedzeń rady pedagogicznej szkoły w Siedliskach (od 23 IX 1920 r. do 20 II 1933 r.), b. s.

szkoły 18 czerwca 1931 r. zwrócił uwagę nauczycielom na problem pedagogizacji rodziców. Zaproponował przygotowanie dla mieszkańców wsi odczytów, np.: na temat *Kultura Chin, Wyprawy do bieguna, Osuszanie Polesia*. Przekazywana w ten sposób wiedza winna – według inspektora – kształtować na wsi nowy typ obywatela. Inspektor szkolny w swoim obwodzie był bowiem odpowiedzialny także za zaspokajanie potrzeb z zakresu oświaty pozaszkolnej oraz realizację zasady powszechności nauczania. 2 czerwca 1934 r. stan frekwencji uczniów w szkole oceniał inspektor Henryk Zahaczewski stwierdzając, iż jest on wręcz fatalny¹³.

Inspektorzy szkolni brali również często udział w różnych imprezach i uroczystościach organizowanych przez szkoły. 27 października 1923 r. w szkole im. S. Konarskiego w Tarnowie uroczystość obchodząca 150 rocznicę powstania Komisji Edukacji Narodowej oraz śmierci ks. Stanisława Konarskiego. Wśród zaproszonych gości był również inspektor Jan Lubowiecki.

Bardzo często inspektorzy szkolni podejmowali także działania mające na celu doskonalenie warsztatu pracy nauczycieli. Organizowali narady, konferencje, kursy. Uczestniczyli w egzaminach kwalifikacyjnych nauczycieli. Inspektorzy szkolni byli odpowiedzialni za organizację, stan i skuteczność akcji dokształcania kierowników i nauczycieli szkół publicznych.

Praca inspektorów szkolnych w powiecie oceniana była przez nauczycieli na ogół pozytywnie. Znając rzeczywistość szkolną, potrafili oni udzielać pomocy w zakresie odpowiadającym realnym warunkom i potrzebom szkół. Analizując protokoły z posiedzeń rad pedagogicznych można zauważyć, iż umieli ukazać dodatnie strony pracy szkół i nauczycieli oraz dostrzeżone błędy. Wydając zalecenia, trafnie wskazywali na źródła popełnianych błędów i możliwości ich naprawy.

W roku szkolnym 1924-1925 inspektor Jan Lubowiecki został przeniesiony przez władze oświatowe do Łańcuta, skąd na jego miejsce przyszedł inspektor Leon Grabowiecki, który swoje obowiązki zaczął pełnić od 2 września 1924 r. W wyniku „pewnych intryg” środowiska nauczycielskiego w 1928 r. Leon Grabowiecki został przeniesiony do Ropczyc. Nowym inspektorem został Stefan Mucha z Chrzanowa, który w Tarnowie pracował do 1933 r. W tym roku władze przeniosły go do Płocka. W 1930 r. na inspektora powołano Leona Sterankę z Jaworzna. Po okresie pracy w Radzie Szkolnej Powiatowej, 14 listopada 1939 r. został kierownikiem szkoły im. S. Konarskiego

¹³ Księga protokołów rady pedagogicznej szkoły powszechnej w Jodłówce Tuchowskiej (od 27 V 1927 r. do 28 IV 1943 r.), b. s.

w Tarnowie. W trudnym okresie okupacji kierował szkołą w sposób kompetentny, bez uległości wobec wroga. Zmarł po ciężkiej chorobie 15 października 1944 r. w Krakowie. W 1933 r. inspektorem został Henryk Zahaczewski.

Ważną funkcję w szkołach pełnili ich kierownicy. Stali oni na czele szkoły powszechnej oraz reprezentowali ją na zewnątrz. Podstawowym zadaniem kierownika było przyczynianie się w dostępnym mu zakresie do skutecznej realizacji powszechności nauczania. Kierownik powinien „posiadać odpowiedni zasób doświadczenia zawodowego i wyrobienia życiowego, konieczny dla zachowania należytej ostrożności i rozwagi w całym postępowaniu, w szczególności zaś przy decydowaniu ważnych spraw, dotyczących uczniów powierzonej mu szkoły”¹⁴.

W tym trudnym dla szkolnictwa okresie zdecydowana większość kierowników szkół w powiecie wykazała się umiejętnościami organizacyjnymi, wiedzą merytoryczno-metodyczną oraz umiejętnościami w nawiązywaniu kontaktów z rodzicami i lokalnym środowiskiem. To dzięki nim w dużej mierze szkoły mogły w miarę normalnie pracować; ucząc i wychowując dzieci często w ekstremalnych warunkach bazowo-materialnych. Analizując często niekompletne dokumenty archiwalne, można znaleźć zapisy świadczące o ogromie pracy, jaką kierownicy wykonywali na powierzonych im stanowiskach. Przyjrzyjmy się postaciom kilku kierowników.

1 marca 1923 r. kierownikiem szkoły im. S. Konarskiego w Tarnowie została Jadwiga Bodzoniówna. Pracowała na tym stanowisku przez piętnaście lat. W okresie tym zdecydowanej poprawie uległa baza materialna szkoły. Przeprowadzony został remont budynku szkolnego: naprawiono dach, piec, schody, wymieniono okna, wymalowano ściany, urządzono nowe sanitariaty. Doprowadzony został do szkoły gaz i oświetlenie elektryczne. Uporzędkowano otoczenie szkoły poprzez położenie chodnika i wykonanie ogrodzenia. Znacznie zwiększyła się w szkole ilość sprzętu i pomocy naukowych. W szkole pojawiła się ówczesna nowość – radio oraz fisharmonia, instrument bardzo potrzebny podczas szkolnych uroczystości. Otwarta została biblioteka licząca ponad 180 woluminów. Dużą troską i pomocą otaczała kierowniczką uczennice z domów o trudnej sytuacji materialnej. Szukała różnych sposobów, by znaleźć środki finansowe potrzebne dla ubogich uczennic. Przeznaczała je dla nich na darmowe śniadania, ciepłą odzież, obuwie. Troska o zaniebdy-

¹⁴ Rozporządzenie z dnia 21 XI 1933 r. o organizacji publicznych szkół powszechnych. Dz Urz. Min. WRiOP z 1933 r., nr 14, poz. 194. Statut 7-letnich publicznych szkół powszechnych, rozdz. IV paragraf 21.

wane wychowawczo uczennice stała się powodem zorganizowania w szkole świetlicy. Najważniejszym dniem w karierze kierowniczką był 30 września 1933 r., w którym miało miejsce poświęcenie sztandaru szkolnego przez biskupa tarnowskiego Franciszka Lisowskiego.

We wrześniu 1937 r. kierownikiem szkoły w Klikowej został Stanisław Wytyczak. Z jego inicjatywy rozpoczęto budowę nowego obiektu szkolnego. Gdy w 1938 r. odchodził na stanowisko dyrektora szkoły w Szczucinie, mieszkańcy Klikowej zamieścili dla niego w prasie podziękowanie: „Krótko, bo tylko rok bawił u nas, ale za ten czas zrobił bardzo dużo. Wdzięczni jesteśmy mu za inicjatywę budowy nowej szkoły, za owocną pracę nad naszą działalnością, oraz za wzorowy przykład męża szlachetnego, prawdziwego katolika. Życząc mu błogosławieństwa Bożego na nowym terenie pracy, serdecznie go żegnamy. Klikowianie...”¹⁵.

W szkole im. M. Konopnickiej w Tarnowie 35 lat pracowała Maria Essi-peńko. W latach 1914-1918 pełniła funkcję kierownika szkoły. 1 września 1925 r. przeszła na emeryturę. W kronice szkoły zapisano o niej: „okazała niezwykłą energię i jej to zapobiegliwości zawdzięcza ta szkoła, że mimo trudnych okoliczności, rozwijała się pomyślnie i zajmowała pierwsze miejsce w powiecie...”¹⁶.

W 1928 r. kierowniczką szkoły w Jodłówce Tuchowskiej została Maria Kotulska. Od początku kadencji na tym stanowisku zaczęła czynić starania o budowę nowej szkoły. Założyła w szkole bibliotekę oraz rozwijała oświatę pozaszkolną, m.in. rolniczą. Doprowadziła do zorganizowania we wsi Kółka Rolniczego. Od 1933 r. nauka zaczęła się już odbywać w nowej szkole. Podczas wojny, od 1939 r., należała do konspiracji w ramach Armii Krajowej. 12 lutego 1943 r. została zastrzelona przed budynkiem szkoły przez gestapo w odwecie za ucieczkę męża, również działacza Armii Krajowej, którego gestapo przyjechało aresztować¹⁷.

W omawianym okresie funkcję kierowniczą w Tuchowie w szkole przy ul. Kościuszki 3 pełnił Adolf Wojtanowski. W swojej pracy szczególną uwagę zwracał na dyscyplinę nauczycieli i bezpieczeństwo uczniów. W sprawach wychowawczych dużo uwagi poświęcał organizowaniu imprez oraz uroczystości szkolnych. Był człowiekiem religijnym, co było widoczne w jego postę-

¹⁵ „Nasza Sprawa”, nr 37 z 11 IX 1938 r., s. 522; R. G o m o ł a, *Szkoła podstawowa nr 10 im. Romana „Sybiraka” Sanguszkii*, Tarnów 1998, s. 32.

¹⁶ Kronika szkoły powszechnej im. M. Konopnickiej, s. 63.

¹⁷ 31 V 1993 r. miejscowa szkoła otrzymała imię Marii Kotulskiej.

powaniu. Często na posiedzeniach rady pedagogicznej poruszał problemy związane z nauczaniem religii i zachowaniem się uczniów podczas nabożeństwa. W protokole ze spotkania rady odbytej w dniu 6 października 1923 r. znajdujemy zapis: „...iż kierownik zwrócił się z apelem do grona nauczycielskiego, aby brało udział w nabożeństwie wraz z dziećmi dając jej z siebie przykład oraz dopilnowało, by dzieci nosiły ze sobą książeczki do nabożeństwa i odpowiednio się w kościele zachowywały”¹⁸.

Konsekwentnie realizował swoje obowiązki w zakresie nadzoru pedagogicznego. Bardzo często hospitował zajęcia wydając zalecenia, które wynikały z jego merytorycznej i metodycznej oceny obserwowanych zajęć.

Był również cenionym nauczycielem. Na posiedzeniu rady pedagogicznej odbytym w dniu 11 maja 1922 r. inspektor szkolny Lubowiecki po hospitacji zajęć prowadzonych przez kierownika w klasie II chłopców stwierdził: „...stan nauki w klasie bez zarzutu”¹⁹.

Adolf Wojtanowski aktywnie działał także na rzecz doskonalenia nauczycieli. Był przewodniczącym XIII rejonu – tuchowskiego, w ramach którego organizował konferencje szkoleniowe dla nauczycieli. Funkcję tę pełnił do 24 listopada 1929 r. W okresie, kiedy sprawował funkcję kierownika szkoły w Tuchowie, był także członkiem Rady Szkolnej Miejscowej, pełniąc w niej funkcję sekretarza. Pracując w trudnych dla szkoły warunkach materialnych, nie zawsze znajdował zrozumienie u rodziców, którzy niekiedy posuwali się do krytycznych uwag wobec niego, tak jak to miało miejsce podczas wiecu odbytego 23 marca 1919 r. Kierownik został wówczas oskarżony przez rodziców – nierozumiejących do końca problemu, o przerwę w nauce spowodowaną brakiem opału²⁰.

Adolf Wojtanowski był także aktywnym działaczem Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Tuchowie. Wielokrotnie wchodził w skład Zarządu Wydziału tuchowskiego „Sokoła”, a już po zakończeniu pracy w szkole, w latach 1932-1937 sprawował funkcję jego wiceprezesa. Został także wybrany w kwietniu 1931 r. do Rady Miejskiej Tuchowa²¹. Zasiadał w niej

¹⁸ Księga protokołów z konferencji grona nauczycielskiego w Tuchowie (od 15 VII 1915 r. do 23 X 1924 r.), b. s.

¹⁹ Tamże, s. 139; P. J u ś k o, *Szkolnictwo powszechne w Tuchowie w okresie międzywojennym*, Lublin 2003, s. 34 (praca magisterska – maszynopis).

²⁰ Księga protokołów z konferencji grona nauczycielskiego w Tuchowie (od 15 VII 1915 r. do 23 X 1924 r.), s. 82-85.

²¹ Księga posiedzeń Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Tuchowie 1909-1922, różne strony; Protokoły z posiedzeń Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Tuchowie

do wybuchu II wojny światowej, zajmując między innymi stanowisko zastępcy burmistrza miasta.

Po jego rezygnacji ze stanowiska kierownika, funkcję tę przez parę miesięcy pełnił Karol Frączkiewicz, tj. od 7 stycznia 1930 do 16 września tego samego roku. Po tym krótkim epizodzie długoletnim kierownikiem szkoły tuchowskiej został Leopold Kluger. Pełnił swoją funkcję w szkole tuchowskiej od 16 września 1930 r. przez okres wojny oraz po jej zakończeniu. Był także przewodniczącym rejonu XIII i sekretarzem Rady Szkolnej Miejskowej. Środowisko szkolne wysoko oceniało również jego działalność dydaktyczną i wychowawczą jako nauczyciela²². Był także cenionym obywatelem miasta. Działał w Towarzystwie Gimnastycznym „Sokół” w Tuchowie na poziomie powiatowym, będąc wielokrotnie wybieranym do Zarządu Wydziału. Po wyborach kwietniowych 1931 r. znalazł się w składzie Rady Miejskiej²³.

Kierownicy szkół pełnili ważną rolę w środowisku, szczególnie wiejskim. Sumiennie wypełniając swoje obowiązki, znajdowali także czas na angażowanie się w życie kulturalne wsi i szerzenie „zdobyczy cywilizacyjnych” wśród jej mieszkańców.

Wspomniany już Stanisław Wytyczak, kierownik szkoły w Klikowej, zimą 1937 r. zorganizował wspólnie z Katolickim Stowarzyszeniem Młodzieży Żeńskiej kurs z zakresu higieny. Po jego zakończeniu uczestniczki kursu napisały: „...wdzięczne druhnny wyrażają p. Dyrektorowi serdeczne Bóg zapłać za trudy w zorganizowaniu wspomnianego kursu, który wybitnie przyczynił się do podniesienia stanu zdrowotnego wioski...”²⁴.

Nie zawsze działania kierowników szkół były życzliwie przyjmowane przez lokalną społeczność. 26 marca 1922 r. kierownik szkoły w Bistuszwowej, Stanisław Wiatr, zaprosił rodziców do szkoły na odczyt poświęcony trudnej

1922-1933, różne strony; Księga posiedzeń Wydziału Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Tuchowie za lata 1933-1947, różne strony; Księga uchwał Rady Miejskiej w Tuchowie za czas 25 VIII 1896-26 VI 1933 r., s. 442, (wszystkie wymienione w przypisie źródła: Archiwum Państwowe w Krakowie Oddział w Tarnowie sygn. M. Tuch. 1-5).

²² Księga protokołów rady pedagogicznej szkoły powszechnej 7 kl. w Tuchowie (od 4 XI 1924 r. do 13 XI 1950 r.), różne strony.

²³ Księga posiedzeń Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Tuchowie 1909-1922, różne strony; Protokoły z posiedzeń Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Tuchowie 1922-1933, różne strony; Księga posiedzeń Wydziału Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Tuchowie za lata 1933-1947, różne strony; Księga uchwał Rady Miejskiej w Tuchowie za czas 25 sierpnia 1896-26 czerwca 1933 r., s. 442 (wszystkie wymienione w przypisie źródła znajdują się w Archiwum Państwowym w Krakowie, Oddział w Tarnowie sygn. M. Tuch. 1-5).

²⁴ „Nasza Sprawa”, nr 20, z 15 V 1938 r., s. 284.

sytuacji materialnej mieszkańców wsi. Na spotkanie przybyło tylko dwóch gospodarzy²⁵.

Szczególnie dużo cierpliwości musieli wykazać kierownicy przy załatwianiu spraw z zakresu bazy materialnej. Trudna sytuacja ekonomiczna rodziców i władz samorządowych powodowała, iż szkołę uważano często za zbędną.

Kadra kierownicza w większości szkół powiatu wykazała się zdolnościami organizacyjnymi, dużą wiedzą metodyczną i merytoryczną, znajomością obowiązujących przepisów prawnych oraz taktem pedagogicznym.

Niezwykłe rzadko zdarzały się sytuacje, w których władze oświatowe odwoływały kierownika z powierzonego stanowiska lub pełnionej funkcji. Czasem występowały przypadki rezygnacji. W marcu 1931 r. Rada Szkolna Powiatowa zawiesiła w urzędowaniu kierownika szkoły i przewodniczącego Rady Szkolnej Miejscowej w Siedliskach Wojciecha Wielgusa. Wytoczyła wobec niego dochodzenie karno-sądowe²⁶. Sytuacje takie, występujące jednak sporadycznie, nie mogą rzutować na ogólną ocenę pracy kierowników.

Ważną rolę w środowisku szkolnym odgrywały rady szkolne miejscowe. Większość rad wykonywała swoje zadania w sposób korzystny dla szkoły. Systematycznie odbywały się posiedzenia, podczas których zgodnie z uprawnieniami omawiane były problemy szkół. Tematykę spotkań rady możemy prześledzić na przykładzie Rady Szkolnej Miejscowej w Jodłówce Tuchowskiej.

Tab. 5. Ilość i tematyka posiedzeń Rady Szkolnej Miejscowej w Jodłówce Tuchowskiej²⁷.

Lp.	Data	Tematyka
1.	6 I 1927 r.	Wybór przewodniczącego, zastępcy, sekretarza
2.	16 I 1927 r.	Sprawa sprzętu: wykonanie ławek, biurek wieszadeł na ubrania
3.	17 II 1927 r.	Przeprowadzenie spisu inwentarza
4.	10 VII 1927 r.	Remont budynku
5.	22 I 1928 r.	Zaopiniowanie kandydatki na kierownika, M. Kotulskiej
6.	9 V 1928 r.	Rozliczenie budżetu

²⁵ Kronika szkoły w Bistuszowej, s. 14.

²⁶ Pismo przewodniczącego Rady Szkolnej Powiatowej inspektora Tomaszewicza do Rady Szkolnej Miejscowej w Siedliskach. ²⁷ Księga protokołów Rady Szkolnej Miejscowej (od 1927 r. do 1947 r.).

²⁷ Księga protokołów Rady Szkolnej Miejscowej (od 1927 r. do 1947 r.).

7.	24 V 1928 r.	Zakup wyposażenia dla szkoły
8.	30 IX 1928 r.	Rozliczenie budżetu
9.	7 V 1929 r.	Ustalenie gruntu szkolnego
10.	15 VI 1929 r.	Uchwalenie wydatków
11.	7 II 1930 r.	Przyjęcie planu budowy szkoły
12.	20 II 1930 r.	Spotkanie z inspektorem, S. Muchą
13.	4 V 1930 r.	Zamiana gruntów szkolnych
14.	18 V 1930 r.	Rozliczenie budżetu
15.	6 VII 1930 r.	Wybór Rady
16.	10 X 1930 r.	Rozliczenie budżetu
17.	21 XII 1930 r.	Wybór stróża szkolnego
18.	12 V 1931 r.	Rozliczenie budżetu
19.	31 VII 1931 r.	Sprawa mieszkania dla nauczycieli
20.	8 X 1931 r.	Rozliczenie budżetu
21.	19 I 1932 r.	Sprawy zatrudnienia nauczycieli (zmniejszenia kadry) sprzeciw rady
22.	4 III 1932 r.	Kwestia opału
23.	27 IV 1932 r.	Wynajem sal lekcyjnych
24.	23 V 1932 r.	Rozliczenie budżetu
25.	21 X 1932 r.	Rozliczenie budżetu
26.	14 V 1933 r.	Rozliczenie budżetu
27.	15 V 1933 r.	Wybór Rady
28.	18 VI 1933 r.	Rozliczenie budżetu
29.	13 VIII 1933 r.	Wynajem sal lekcyjnych
30.	25 X 1933 r.	Rozliczenie budżetu
31.	30 V 1934 r.	Rozliczenie budżetu
32.	9 IX 1934 r.	Ocena pracy stróża szkolnego
33.	7 X 1934 r.	Rozliczenie budżetu
34.	7 IV 1935 r.	Zamiana gruntów szkolnych
35.	1 IX 1935 r.	Rozliczenie budżetu
36.	15 X 1935 r.	Rozliczenie budżetu
37.	27 IV 1936 r.	Rozliczenie budżetu
38.	1 IX 1936 r.	Zatrudnienie stróża szkolnego
39.	5 X 1936 r.	Rozliczenie budżetu
40.	4 XI 1936 r.	Rozliczenie budżetu
41.	27 XI 1937 r.	Rozliczenie budżetu

Rady szkolne miejscowe oprócz spraw ważnych dla funkcjonowania szkół często decydowały o sprawach – wydawałoby się – prozaicznych. 5 maja 1922 r. Rada Szkolna Miejscowa w Siedliskach podjęła decyzję, by dzieci z oddziałów II-IV uczyły się po południu, a przed południem pomagały rodzicom przy pasieniu bydła²⁸. Był to sposób na poprawienie frekwencji uczniów w szkole. Od roku 1918 do 1936 Rada w Siedliskach spotykała się 38 razy (2 razy w roku).

W większości przypadków stosunki rad miejscowych w powiecie z kierownikami szkół i nauczycielami układały się poprawnie. Sporadycznie występowały też takie sytuacje, jak w szkole w Bistuszowej, gdzie już w momencie wyboru rady kierownik stwierdził, iż będzie ona ustosunkowana negatywnie do szkoły. W myśl rozporządzenia Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego wybrano nową Radę Szkolną Miejscową, w skład której weszli: Jan Cup jako przewodniczący, Wojciech Florek jako zastępca, Franciszek Witalis i kierownik szkoły jako członek. „Już naprzód mogę napisać, że przy obecnym składzie wyniki opieki będą ujemne”²⁹, zauważył kierownik szkoły, który dość trafnie przewidział sytuację, gdyż pisząc 15 października 1922 r. o remoncie budynku szkolnego zaznaczył... „Nasza Rada miejscowa nie działa”³⁰.

Dokonując oceny funkcjonujących w powiecie przedstawicieli władzy szkolnej, jaką stanowili inspektorzy, oraz lokalnych czynników samorządowych: Rady Szkolnej Powiatowej, rad miejscowych, należy stwierdzić, iż działalność ich wpływała raczej pozytywnie na funkcjonowanie szkół.

Rada Szkolna Powiatowa nadzorując poczynania szkół starała się także ustalić ich potrzeby. Mając wiele uprawnień w dziedzinie opieki, nadzoru i zarządzania szkołami powszechnymi, stwarzała im w miarę możliwości dogodne warunki do pracy. Inspektorzy szkolni, pełniąc rolę organu wykonawczego Rady Powiatowej nadzorowali realizację zasady powszechności nauczania, organizację i poziom pracy dydaktyczno-wychowawczej szkół oraz inspirowali akcję dokształcania kierowników i nauczycieli.

Praca inspektorów była generalnie doceniana przez środowisko nauczycielskie. Kiedy Ministerstwo WRiOP przeniosło inspektora Jana Lubowieckiego do Łańcuta, nauczyciele wspominali go bardzo życzliwie. „Nauczycielstwo z całego Okręgu bardzo pochlebnie wyrażało się o p. Lubowiec-

²⁸ Księga protokołów Rady Szkolnej Miejscowej (9 V 1897 r.-18 X 1936 r.).

²⁹ Kronika szkoły w Bistuszowej, s. 14.

³⁰ Tamże.

kim, który swoim taktem i postępowaniem ujął całe nauczycielstwo i był prawdziwym ich opiekunem”³¹. Tak pisał o nim w kronice szkoły w Bistuszowej kierownik Stanisław Wiatr.

Kierownicy w większości przypadków organizowali i zarządzali właściwie pracą dydaktyczną i wychowawczą podległych im szkół. Podejmowali różnorodne działania, by szkoły osiągały dobry poziom realizacji powszechności nauczania i były akceptowane przez środowisko lokalne.

Zebrani członkowie Rady Szkolnej Miejscowej w Bistuszowej na posiedzeniu w dniu 29 czerwca 1919 r. podjęli uchwałę, w której napisali, iż... „poczuwają się do obowiązku wyrazić ustępującemu nauczycielowi (kierownikowi) p. Aleksandrowi Gadziale uznanie za ponad 3-letnią pracę w tutejszej szkole ludowej oraz podziękowanie za jego prawdziwe zamiłowanie i takt w prowadzeniu dzieci szkolnych oraz za zgodne współżycie z mieszkańcami tutejszej gminy, wreszcie za szczere zajęcie się prowadzeniem Kółka Rolniczego”³². Biorąc pod uwagę nieprzychylny stosunek środowiska wsi Bistuszowa do szkoły, pozytywna ocena działalności kierownika ma swoją wymowę.

Pracę i zaangażowanie kierowników doceniało nie tylko środowisko blisko związane ze szkołą (rodzice, przedstawiciele władz samorządowych i oświatowych), ale również inne organy z nią współpracujące, np.: władze kościelne.

Odchodząca w stan spoczynku Ludwika Rozsay, długoletnia kierowniczka szkoły im. M. Konopnickiej w Tarnowie, 12 października 1931 r. otrzymała od biskupa tarnowskiego Leona Wałęgi podziękowanie, w którym napisał: „Za tę pracę, w duchu bożym pojętą, za tę troskę i starania, by Chrystus Pan królował w sercach dziatwy szkolnej, wyrażamy Pani Dyrektorce Nasze uznanie i serdeczne podziękowanie – a zarazem udzielamy B o g o s ł a w i e ń s t w a A r c y p a s t e r s k i e g o i prosimy Pana Boga, by darzył Panią Dyrektorke wszelką pomyślnością na dalsze lata Jej życia”³³.

Wielka praca wykonana w szkole im S. Konarskiego pod kierunkiem Jadwigi Bodzoniówny znalazła swoje odzwierciedlenie w uhonorowaniu jej przez władze oświatowe odznaczeniem. 22 marca 1931 r. została udekorowana Srebrnym Krzyżem Zasługi³⁴. Dowodem docenienia był także wybór

³¹ Tamże, s. 18.

³² Tamże, 12.

³³ List biskupa tarnowskiego Do Wielmożnej Pani Ludwicy Rozsayówny Dyrektorki Szkoły Powszechnej im. M. Konopnickiej L. 6638. (archiwum szkoły – A. S.); J. Ł a b n o, *Szkoła podstawowa im. Marii Konopnickiej w Tarnowie (1879-1979)*, Tarnów 1979, s. 13.

³⁴ W i n c z u r a Ł., *Minął wiek Z dziejów szkoły imienia Stanisława Konarskiego*

jej do Rady Miasta z listy Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem. Kłopoty ze zdrowiem spowodowały, iż zmuszona została do przejścia w stan spoczynku. Pożegnanie kierowniczkę odbyło się 30 czerwca 1938 r. Po dwudziestoletniej emeryturze zmarła 16 maja 1957 r. w Tarnowie.

Przez cały okres 20-lecia międzywojennego kadra kierownicza wypełniała sumiennie powierzone jej obowiązki i zadania. Udokumentowaniem tego stwierdzenia niech będą słowa zawarte w kronice szkoły powszechnej w Gromniku: „dnia 11 marca 1923 r. zakończyła swe pracowite życie p. Józefa Lewicka, długoletnia nauczycielka i kierowniczką tej szkoły. Nie pomógł już zeszłoroczny urlop, udzielony jej celem poratowania zdrowia – knot się wypalił – lampa zgasła! Od roku 1900 pełniła tu swe ciężkie obowiązki, cicho i spokojnie zniosła wszystkie przykrości swego zawodu, duszą i ciałem oddana szkole i dźwignię. Główną cechą jej pięknego charakteru było bezgraniczne poświęcenie się dla bliźnich, zawsze była gotowa do poniesienia największych ofiar. Gorliwie i sumiennie spełniała swe obowiązki do ostatnich niemal chwil, dopóki nieubłagana choroba, która coraz głębiej w organizm zatapiała swe szpony, nie zwała jej ostatecznie na łożo boleści, z którego nie miała się już dźwignąć. Umarła w Tarnowie w szpitalu, na pogrzeb, który odbył się 13 marca zdążyli liczni znajomi, koleżanki i koledzy, także deputacja dźwignię szkolnej, by Jej oddać ostatnią posługę. C z e ś ć J e j p a m i ę c i!...”³⁵.

Tak pisała o swojej poprzedniczce Emilia Luberlakowa, której 10 kwietnia 1923 r. Rada Szkolna Powiatowa powierzyła obowiązki kierownika szkoły.

BIBLIOGRAFIA

1. Źródła rękopiśmienne

Historia szkolna – szkoła powszechna w Gromniku, ASz. (Archiwum Szkoły).
Kronika szkoły powszechnej im. M. Konopnickiej w Tarnowie, ASz.

w *Tarnowie*, Tarnów 2000, s. 74. W dniu 17 kwietnia 1930 r. Prezes Rady Ministrów podpisał dekret o przyznaniu Jadwidze Bodzoniównie Srebrnego Krzyża Zasługi. Wręczył go starosta powiatu Skwarczyński. Danych o działalności Jadwigi Bodzoniówny dostarcza Kronika szkoły powszechnej im S. Konarskiego w Tarnowie.

³⁵ Historia szkolna – szkoła powszechna w Gromniku, s. 27.

- Kronika szkoły w Bistuszowej, ASz.
Kronika szkoły powszechnej im. S. Konarskiego w Tarnowie, AP o/Tarnów (Archiwum Państwowe w Krakowie. Oddział w Tarnowie).
Kronika szkolna – szkoła podstawowa w Szynwałdzie od 1914 do 1987 r. ASz.
Kronika szkoły publicznej w Zalasowej, ASz.
Kronika szkolna zaczęta w 1915 r. zakończona 27 października 1947 r. Szkoła powszechna w Lichwinie, ASz.
Kronika szkolna 7-klasowej publicznej szkoły w Brzozowej, ASz.
Księga protokołów rady pedagogicznej (od 27 maja 1927 r. do 28 kwietnia 1943 r.) szkoły powszechnej w Jodłówce Tuchowskiej, ASz.
Księga protokołów rady pedagogicznej szkoły powszechnej 7-klasowej w Tuchowie (od 4 listopada 1924 r. do 13 listopada 1950 r.), ASz.
Księga protokołów z konferencji grona nauczycielskiego w Tuchowie (od 5 lipca 1915 r. do 23 października 1924 r.), ASz.
Księga protokołów z posiedzeń rady pedagogicznej szkoły powszechnej w Piotrkowicach (od 7 września 1910 r. do 20 sierpnia 1934 r.), ASz.
Szkoła powszechna w Golance – książka protokołów rady pedagogicznej, ASz.
Księga posiedzeń Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Tuchowie, AP o/Tarnów.
Księga posiedzeń Wydziału Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Tuchowie za lata 1933-1947, AP o/Tarnów.
Księga uchwał Rady Miejskiej w Tuchowie za czas 25 sierpnia 1896-26 czerwca 1933 r., AP o/Tarnów.
Księga posiedzeń Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Tuchowie (1909-1922), AP o/Tarnów.
- Protokoły z posiedzeń Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Tuchowie (1922-1933), AP o/Tarnów.

2. Źródła drukowane

Informator Tarnowski 1926-1927, AP o/Tarnów.

Czasopisma

„Nasza Sprawa”, 1938, nr 20, 37.

Opracowania

G o m o ł a R., Szkoła podstawowa nr 10 im. Romana „Sybiraka” Sanguszki, Tarnów 1998.

- J u ś k o P., Szkolnictwo powszechne w Tuchowie w okresie międzywojennym, Lublin 2003 (praca magisterska – maszynopis).
- Ł a b n o J., Szkoła podstawowa im. Marii Konopnickiej w Tarnowie (1879-1979), Tarnów 1979.
- R u t a Z., Szkolnictwo średnie i powszechne, w: Tarnów Dzieje miasta i regionu, t. II, red. F. Kiryk, Z. Ruta, Tarnów 1983, s. 550-559.
- W i n c z u r a Ł., Minął wiek Z dziejów szkoły imienia Stanisława Konarskiego w Tarnowie, Tarnów 2000.

WORK OF THE SCHOOL AUTHORITIES AND SCHOOL HEADMASTERS
IN THE TARNÓW DISTRICT IN THE SPHERE OF ELEMENTARY EDUCATION
IN THE YEARS 1918-1939

S u m m a r y

The District School Council in Tarnów began its work on 1 July 1921. School Inspectors Jan Szumski, Jan Lubowiecki, Leon Grabowiecki, Stefan Mucha and Franciszek Tomaszewicz were its subsequent chairmen. The duties of subinspectors were carried out by Leon Staranka and Henryk Zahaczewski.

School inspectors were the first instance authority in the school district. Their duties included supervising the elementary education and managing it by forming the school network, watching over the children to make them carry out their school duties, and appointing temporary teachers. They were not only responsible for the standard of teaching but for the level of education as well. They also supervised private elementary schools. As part of their supervising activities the inspectors visited schools; they also controlled and discussed a variety of questions connected with didactic and educational work of the schools. The aim of the visits was to check the standard of work and of functioning of elementary schools. During the visits the inspectors were supposed to pay attention to: carrying out the school's statute tasks, the proper way of teaching the curricula and educating the pupils, and observance of the law regulations.

Apart from the questions connected with didactics and education, also problems connected with organization of work, a proper order in the schools, school documents and the pupils' attendance were subject to the inspectors' attention. These were the questions that the inspectors assessed when their visits to schools had a different form. In order to examine a particular problem, eg. that of attendance, inspectors carried out the so-called inspections.

School inspectors also very often undertook activities aimed at perfecting the teachers' skills. They organized meetings, conferences and courses. They participated in the qualifying exams for teachers. School inspectors were responsible for organization, state and efficiency of additional training for public schools headmasters and teachers.

School inspectors' work in the district was, on the whole, favorably viewed by teachers. Knowing the school realities they were able to offer help suitable for the needs and the real conditions obtaining in schools. When analyzing the reports of the teaching staff conferences it can be noticed that the inspectors were able to point to both the good sides of the work of

schools and teachers, and to their mistakes. Putting forward recommendations they accurately pointed to the origin of the committed mistakes and the ways they could be mended.

Local school councils played an important role in the school circles. Most councils carried out their duties in the way that was favorable for the school. Apart from matters that were important for the functioning of the schools, local school councils often made decisions about seemingly trivial problems.

The headmasters played an important role in their schools. They headed the elementary schools and represented them. The headmaster's fundamental task was contributing, as far as he could, to general education. In that period, which was so difficult for education, a decided majority of headmasters in the district showed managing skills, knowledge of both their work and methods to do it, and the ability to establish contacts with the parents and the local circles. It was owing to them that schools could work normally to a certain degree, even though they were teaching and educating children often in extremely bad material conditions. The headmasters had to show especially much patience when fixing problems connected with the material basis. The difficult economic situation of the parents and of the local authorities caused that schools were often considered to be unnecessary.

The managing staff of most schools in the district showed organizing skills, a profound knowledge, both methodic and factual as well as knowledge of the law regulations and a lot of pedagogical tact.

Translated by Tadeusz Karłowicz

Słowa kluczowe: edukacja publiczna, szkoły powszechne, władza szkolna, Tarnów, powiat tarnowski.

Key words: public education, elementary schools, school authorities, Tarnów, Tarnów District.